

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAÏNIENNE

Число 45, рік видання II. 19 вересня 1926 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 19 вересня 1926 р.

Ми не можемо обминути мовчки ніби прібної звістки про дискусію в Грузинськiм питанні, що відбулася в парламентальній комісії по закордонних справах Сполучених Штатів Північної Америки, яку читальник знайде в цьому числі «Тризуба» серед відомостей з міжнародного життя.

І не тільки тому, що спільність інтересів зв'язує нас з Грузією, як і з іншими поневоленими Москвою народами; що той чи інший успіх одного з правительств молодих держав, що їх території окуповано совітами, не може не зустріти найприхильнішого відношення з боку сусідів, новий пролом роблячи в товстих ще мурах «єдиної—неділимой» та привертаячи симпатії світу до боротьби за незалежність.

Спільність інтересів робить спільними успіхи й невдачі, радощі і горе і мала б підводити до спільности виступів...

Та повинна зацікавити нас ця спроба грузинська акції на міжнароднім полі і з іншого боку.

Звісно в змаганні за державність і незалежність рішає справу тверда воля нації до самостійного життя, виразно скристалізована, організованість її сил і уперта боротьба збрсйна.

Але не можна нехтувати моментом допомоги сторонньої, як це инді у нас роблять, орієнтуючись тільки на власні сили.

Політичні і економічні взаємини світу так переплетені між собою, такими густими нитками в'яжуть інтереси одної держави з другою,

що по-за цим складним комплексом не може вирішитися питання про буття чи небуття того чи іншого державного тіла.

Далі з усієї нової історії не знаємо ми прикладу, коли б нація, йдучи до самостійного існування, добилася його без сторонньої допомоги.. Самі Сполучені Штати подають тому яскравий зразок.

У боротьбі за волю допомога, навіть не збройна, але зброєю, технічним приладдям, матеріальними засобами, — важить багато, надто в наш час надзвичайного розвитку техніки і особливо в умовах тієї страшної руїни, в яку окупанти повернули наш край.

А щоб здобути оте технічне і матеріально-необхідне для боротьби, треба перш за все зацікавити в своїй справі чужоземні впливові кола, переконати їх, що це в інтересах їхньої держави, і витворити прихильну громадську думку до себе. Це творить ґрунт, на якому легше знайти допомогу, ґрунт, що підчас самої боротьби викликає сприятливу атмосферу.

А цього досягти можна тільки довгою систематичною підготовчою роботою. Ця робота спадає на урядові чинники і на наше громадянство, що перебуває за кордоном.

З цього погляду праця, пророблена грузинами в Америці і по інших країнах, ще й ще раз підкреслює необхідність і правильність цього шляху.

ЛИСТКИ З ПАМ'ЯТИ.

(На могилу Незабутнього.)

За тих більше як п'ятнадцять літ, що прожив я в Петербурзі до часу революції, довелося мені постійно виконувати обов'язки «ходатая» в урядових установах та перед урядовими чинниками по найрізноманітніших справах українських — загальнішого й особистого характеру. Одного разу, на початку 1900-х р. р., дістав я телеграму, а після її листа од полтавського громадянина, адвоката Миколи Дмитрієва, який просив мене полагодити в синодальних сферах справу молодого українця патріота Симона Петлюри. Справа виглядала в тодішніх обставинах досить безнадійно, бо тсій молодик допустився вчинків, непростимих з погляду російської педагогії взагалі, а духовної — ще більше.

Справа була така. В Полтаві давав концерт з своїм хором М. В. Лисенко. Як завжди концертування його було приводом до українських національних маніфестацій, а по-за тим — до виявлення й поглиблення національного руху в різних тодішніх організаціях і гуртках, здебільшого таємних. Один з таких таємних гуртків — в духовній

семинарії — конче хотів повітати великого українського громадянина й музику та запросив його на збори — таємні — семинарської громади в будинку семинарії. Микола Виталієвич прийняв це запрошення, прибув на збори семинарського гуртка, і от саме на розпалі тих зборів з'являється туди, — очевидно, кимсь попереджений, — ректор семинарії протоієрей Пічета. Цей духовний педагог мав заслужену славу дуже ретельного русифікатора та українофоба і, розуміється, не міг не використати такої вдячної нагоди, щоб виявити ці свої патріотичні якості. В данному випадку досталося не тільки та не стільки учням, скільки М. В. Лисенкові, на якого ректор напався в дуже брутальній формі, дорікаючи йому «мазепинську інтригу», «развращеніє юношества» і т. ин. квіти духовного красномовства. Аж тут, коли ректор саме увійшов у смак своєї патріотичної промови, виступає один з учнів та сміливо й рішуче заявляє, що Микола Виталієвич завітав до семинарії на спеціальне запрошення семинаристів, що він їх почесний гість, і вони не дозволять нікому його ображати. Ректор оторопів, змішався та, викрикнувши якусь погрозу, вийшов. Тоді той самий молодик, — це був Симон Петлюра, — звернувся до М. В. з проханням пробачити, що невільно наразили його на таку образливу несподіванку: і семинаристи на чолі з Петлюрою провели його гуртом з семинарії та кілька чоловік одвели додому. А ректор негайно скликав «правління» семинарії, і Симона Петлюру виключено з школи.

Цілком було очевидно, що справу цю не можна було полагодити згори — в центральному уряді духовних шкіл, бо, довідавшись про обставини справи, він міг би лише похвалити ретельного ректора. Тому взявся я до тої справи з иншого боку, — звернувся до свого академічного колеги — грузина, кн. Абашидзе, що тоді був ректором семинарії в Тифлісі, з проханням, щоб прийняв Симона Петлюру до своєї семинарії. В загальних рисах, я, розуміється, повідомив його про обставини увільнення С. П. із семинарії, але був певний, що мій колишній колега (після — архієп. Таврійський Димитрій), сам в певній мірі перенятий національними Грузинськими стремліннями, виконає моє прохання, коли б це було можливо. Та за кілька часу дістав я від його розпачливу відповідь. Він не міг обминути тої формальної вимоги, щоб не запитати полтавської семинарії про причини звільнення, а звідти понаписували такі страшні речі, виставили вчинок молодого українця в такому революційному освітленню, що ніякої можливості не було прийняти його в яку-небудь школу в Росії.

Це мій перший життєвий стик із Симоном Петлюрою, стик позачочний і навіть по-за його ініціативою. Мимоволі слідкував я після за долею свого клієнта, знав, що він на якийсь час осів на Кубані, працював у Ф. А. Щербини (допомагав йому в складанні історії Кубанського війська), писав звідти дописи (головно, в «Літературно-Науковий Вістник») про події місцевого національного життя, а після переїхав до Львова, слухав там виклади в університеті, брав участь в праці с.-д. партії. По першій революції приїздить С. В. до Києва, так само працює тут в соціал-демократичній українській партії, бере близьку участь в газетах «Рада» та «Слово», в журналі «Україна», але не може знайти

тут сталого заробітку, бо губернатор одмовляється затвердити його на посаді в міській управі. Про все це довідувався я лише здалеку. Так само, здалеку, з Києва, дістав я через Д. І. Дорошенка літературний твір С. В. — переклад франкових «Пережресних стежок» російською мовою — і старався, щоб переклад примістити; але російські видавництва мало інтересувалися українською літературою, і мені не пощастило пустити в друк цю річ, доконану дуже влучно. Той рукопис так і залишився в мойому архіві в Петербурзі, та, очевидно, поділив спільну долю зо всім іншим.

Вперше спізнався я з своїм колишнім клієнтом, аж коли переїхав він року 1910 чи 1911 до Петербургу, діставши тут посаду в приватному транспортному товаристві. В Петербурзі С. В. упірнув у роботу серед української молоді, якої було тут дуже багато по високих фахових школах. Та молодь купчилась біля українського клубу, де я тоді був головою, різні «комісії» клубу були фактично партійними фракціями українського студентства. Праця цих «комісій» та «нарад» провадилася потаємно, і голова клубу формально не мав знати про дійсну суть тої праці. С. В. мав провід в певних угрупованнях, користувався авторитетом і вже тоді позначався ораторськими здібностями.

Перший його широко-прилюдний виступ відбувся при таких урочистих обставинах. Звичайно вечері-концерти на Шевченкові роковини організовувало Петербурське «Общество им. Шевченка для вспомоществованія нуждающимся уроженцамъ Южной Россіи, учащимся в высшихъ учебныхъ заведеніяхъ г. С.-Петербурга» (хитрі столичні українці навмисно в цій довгій казенній назві заховали від урядового ока моменти український, зокрема Шевченківський, і під цією безбарвною фірмою провадили корисну національну роботу). Ті вечері уряжались звичайно урочисто, з участю видатних артистичних сил російської опери й драми (де було багато артисток та артистів українського походження), в кращій столичній залі — в «Дворянському Собраніи» на Михайлівському плацу. Року 1911 з нагоди 50-ти літніх роковин повсталла думка урядити Шевченківський вечір більш урочисто, ніж звичайно; а як тоді і російський «Літературний Фонд» також мав намір урядити Шевченківський вечір, то вирішено було зробити це спільними силами — українських товариств та «Літературного Фснду». Програма вечора складалася, крім блискучої концертної частини, з трьох промов — М. М. Ковалевського, М. А. Славинського та — С. В. Петлюри. Пам'ятаю було трохи моторошно, коли на естраді величезній залі появився молодий, невідомий для широкої публіки оратор, що мав говорити мовою, яка в більшості органів російської преси трактувалася, як мова «галицька» «мова Грушевського» і т. и. Але оратор почав без рукопису так певно, що та певність передалася й слухачам; хороша, плавка, літературна мова викликала приємне вражіння і в тих скептичних «малороссовъ», що, прикриваючи цим свою національну недбалість, визнавали лише одну «мову Шевченка». Здається лише, — чи тому причиною були величезні розміри залі, — що голос С. В. не окріп ще тоді до тої сили, якою позначався від часу промов його на військових з'їздах у Києві 1917 року. Це було першим, широко-прилюдним окре-

щенням майбутнього видатного промовця. Небіжчик М. М. Ковалевський, прослухавши промову С. В. сказав: «изъ этого молодого человека́ будет толкъ».

* * *

Року 1912 С. В. переїздить до Москви. І зразу ж українське життя тут оживає, приймає широкі форми і в тяжкий час українського лихоліття — за час світової війни—відблиск того життя світить і на Україну. Разом з О. Х. Саліковським закладає С. В. місячний журнал російською мовою — «Украинская Жизнь», що мав освітлювати українську справу перед російським та головню поросійшеним українським громадянством. Ця ідеальна спілка двох енергійних людей, з яких один, О. Х. Саліковський, був давнім, дуже досвідченим журналістом, дала прекрасні наслідки. «Украинская Жизнь» була справжньою трибуною українською в Росії, — трибуною майже єдиною, бо російська преса взагалі не дуже гостинно ставилася до трактування української справи. Тут, в «Украинской Жизни», між иншим організується анкета в українській справ, — видатніші представники російського громадянства висловлюють свої погляди на цю справу. Мені довелось приймати близьку участь в цьому виданню, і листування мсе та особисті побачення з редакторами, під час приїзду їх до Петербургу, були дуже близькі. Тому був я в курсі усіх тривожних переживань їх в критичний час — з початку світової війни, коли всю українську пресу було знищено та залишився один лише орган російською мовою в Москві — «Украинская Жизнь».

* * *

За відсутністю української преси, цілком забороненої, «Украинская Жизнь» набірала великого значіння — не лише трибуни для чужих, але й провідного органу для своїх. Це дуже утрудняло ролю редакторів. І вони майже три роки несли ту відповідальну громадську повинність, — несли з великим тактом і честью. Становище це вимагало од редакторів «мудрости змія, лагідности голуба». Перша-ліпша необережна стаття провадила до загибелі цього нашого єдиного органу, але тої загибелі не сталося і разом — не можна знайти в журналі й одної рисочки, що говорила б про пониження нашої національної гідности в тих трудних обставинах. Без краю жалко, що немає вже на світі і другого провідника журналу — О. Х. Саліковського, і ця интересна сторінка нашого громадського життя в час тяжкого лихоліття не матиме свого історика-очевидця. Можна все ж сподіватися, що заховався, принаймні, архив редакції. На жаль, загинув мій особистий архив з великою кількістю листів обох редакторів. Пригадується мені тепер типове листування зі мною С. В-ча з приводу моєї статті, що для скорочення С. В. називав її «Пугана ворона» («Политика пуганой вороны») — з приводу побоювань, що викликали в російській бюрократії найневинніші ознаки української національної свідомости. Симону Васильовичу стаття подобалася, але тривожили його можливі за неї наслідки для журналу. І з приводу одної статті повстало між нами листування, мало не ціле «дѣло», поки не приведено статтю до належного вигляду, а

при тому, редактор значно більше за самого автора змагався заховати недоторканність його думки. Це листування — типове для більшості статей того часу.

* * *

Крім своїх безпосередніх редакторських обов'язків що-до «Укр. Життя», С. В. за часу свого перебування в Москві брав близьку участь у виданню двох книжок російською мовою про Україну.

Дуже відомий в до-революційний час, нині покійний український патріот Л. М. Жебуньов насів на небіжчика П. Я. Стебницького та на мене, щоб ми написали російською мовою книжку про українську справу — для ознайомлення російського громадянства з цією справою. Енергія і натиск ініціатора були великі, — а сама праця приємна та виглядала як корисна, — тому книгу було написано. Але стала перед нами справа видання. Цю справу просто вирішив С. В., видавши досить велику (більш 10 аркушів) книжку в кредит в тій друкарні, де друкувалася і «Укр. Життя», та випродавши її на протязі пів-року. Другі два видання цієї книжки він примістив у популярному в поступових колах російському видавництві «Задруга», на чолі якого стояв С. М. Мельгунов.

Ініціатива другої книжки, оскільки пригадую, належила самому таки С. В. По окупації російським військом українських земель Австро-Угорщини, як відомо, почалося «приобрєщеніє» цих «искони русских», країв до московської культури. Російське громадянство та зокрема російська преса всіх напрямків надто вільно жонглювала моментом «русскости» цих земель та займала позицію, що похвалювала таку політику правительства, чи, принаймні, не перечила їй. Отже треба було апелювати бодай до найбільш совісних елементів російського громадянства, пояснивши їм дійсний національний характер окупованих земель. Скласти цю книжку взялися петербурзькі українці. При участі Ф. К. Волкова, П. Я. Стебницького, К. В. Шероцького, В. В. Садовського та мой складено було другу досить велику книжку, більш 10 друкованих аркушів, п. з. «Галичина, Буковина, Угорская Русь». Кожна колективна робота має звичайно затяжний характер, і С. В., що вже прилаштував цю книжку до друку у тому ж видавництві «Задруга», навідав на мене з найбільшим притиском, щоб скоріше дати йому новий рукопис. Натиск з його боку був дуже великий, а мені доводилось за чужі гріхи відповідати, — і це навіть повело до першого й єдиного який, конфлікту між нами, благополучно було зліквідовано з першим черговим приїздом С. В. до Петербургу. Врешті, все ж. завдяки тому натискові, книжку було написано та — очевидно, під тим самим натиском — дуже скоро видруковано. Книжка безперечно мала певне практичне значіння в тодішніх обставинах. Крім широкої публіки, її спеціально поширювано серед тодішніх міродайних кругів — урядових і громадянських. Особливе значіння дістала вона під час революції, як аргумент для установаження української адміністрації в окупованих українських землях.

З доби перебування С. В. у Москві слід згадати про взаємини його тут з академиком Федором Євгеновичем Коршем.

Ф. Є. Корш. — оригінальна і видатна особа серед російського громадянства. Нащадок німецької колишньої родини, що прийняла видатну участь в російському культурному житті, він мав у родинному спадкоємстві певну домішку і української крові, тому писав і українською мовою, підписуючись «Хв. Корж» (альманах «Складка»). А що важніше — це була людина до глибини свого переконання перейнята українською національно-визвольною ідеєю. Видатний учений, спеціаліст-філолог, він, завдяки многогранності своєї натури та всебічності своєї освіти, визначався надзвичайною широтою світогляду та був не лише ученим теоретиком, але й горожанином, свідомим своїх горожанських обов'язків. Тому до української справи підходив він не лише з теоретично-наукового погляду, констатуючи факт окремішності української мови та її здатність до високого розвитку, але і з більш життєвого, горожанського погляду, визнаючи право українського народу на певне місце в сім'ї історичних європейських народів. І теоретично і практично довів він ці свої переконання, як голова комісії, що утворювалися при російській Академії Наук в українській справі: комісії для складання відомої записки «Объ отмѣнѣ стѣсненій печатнаго малорускаго слова» та комісії по редагуванню перекладу українського евангелія.

За час перебування С. В. Петлюри в Москві установились близькі відносини у нього з Ф. Є. Коршем, — відносини, що базувалися не лише на певному суголосі поглядів, а й на більш інтимній сердечній базі. С. В. часто бачився з академиком Коршем і по справах редакції «Укр. Житни» і просто з духової взаємної потреби. Навіть перед смертю 1916 р., вже засуджений лікарями, акад. Корш просив переказати С. В., що хотів би його бачити, і їх останнє побачення мало сердечно-зворушливий характер. Хворий живо інтересувався останнім перебігом подій в українській справі, вмовляв не тратити духа й віри в остаточну перемогу правди. Часом ті побачення відбувалися у більш широкому гурті співробітників «Укр. Житни», до якої Ф. Є. Корш ставився з великою симпатією. Бувало, з приводу виходу якої найбільш «небезпечної» книжки, журналу, співробітники зібралися за столиком у попялурного в Москві «Мартьяныча». С. В. Петлюра або О. Х. Саліковський повідомляли про ті збори по телефону акад. Корша, і той звичайно охоче брав участь у тих зборах українського редакційного гуртка. Тож покійний академик був в курсі українських подій та настроїв, головним чином через взаємини з С. В. і гаряче реагував на події сучасності, особливо в тяжкий для українства час світової війни. Серед тої німої мовчанки, якою визначалася російська інтелігенція під час найтяжчих скорпіонів над українством, майже одиноко звучав в оборону української справи голос цього поважного ученого. Він не гребував, для тої справи, полемікою, в щоденній пресі, і його статті в найресповсюдженіших часописах «Русское Слово» (в Москві) «Биржевые Вѣдомости» (в Петербурзі), спрямовані проти останніх урядових репресій та проти несовісних виступів київських «богданівців», у свій час були дуже розважливим голосом остороги для розсудливіших елементів російського громадянства. Не маю сумніву, що таке гаряче, щиро-громадянське реагування на

тодішні події з боку старого академіка (що взагалі скупий був на писання, навіть у сфері своєї наукової спеціальності) було в певній мірі наслідком його розмов з С. В. Петлюрою. Про свої побачення з ним, Ф. Є. Корш розповідав мені більше, ніж з приємністю, зазначивши одного разу, що земляки С. В. Петлюру не дооцінюють, не розуміючи, яка духовна сила криється в ньому...

* * *

Я не наїздив часто до Москви, і тому не був в курсі місцевої там громадської праці українців. Але завдяки головним чином присутності С. В. Петлюри в Москві та праця набірала все ширшого характеру, переростаючи межі місцевого значіння.

З часу революції діяльність С. В. все більше зростає й набирає загального національного значіння. Але про це треба сказати ширше, окремо.

О. Лотоцький.

КРИЗА МОСКОВСЬКОГО КОМУНІЗМУ.

Московська комуністична організація пережила свою ідеологію, яка, безумовно, провалилася на практиці. Моментальний комунізм звівся до бюрократичного державного капіталізму; соціалізація промисловості і торгу пішла плутаними спекулянтськими стежками непа; що до сільського господарства, то на ньому комунізм цілковито поламав зуби. До земельної реформи і інтесифікації сільського господарства тепер ніби далі, ніж за часів Століпина.

Проте комунізм, не дивлячись на всі ідеологічні удари, утримав владу в своїх руках. Чому? Одповідь на це питання можлива тільки одна: міццю своєї партійної дисципліни. Але керівники комунізму, будучи проповідниками класової організації державної влади, діставшись до неї, почали перетворювати партію в класу в економічно політичних умовах ще живих серед старих взаємовідносин і понять. Адже єсть велика різниця між партійним революційного часу ентузіазмом і економічно-соціальною диференціацією мирного часу. Отже, виявляється, що перетворення комуністичної партії в державно-пануючу класу є річчю не такою-то легкою. В вірі революції все перемішалось, і на гору комуністичної партії вибилося багато елементів чужих соціально матеріалізові, комунізові і класовості. Отож, тепер лише, коли газети принесли поважні звістки про розлам комуністичної партії, це шило вилазить з мішка дисципліни і набирає ваги, даючи матеріал для певного діагнозу.

Не інтервенція, не повстання остаточно повалять комунізм в Росії, навіть не економічно-соціально абсурдність комунізму: чи не найбільшу роль в цьому мала б заграти неможливість перетворення партії в класу, вибух в самій комуністичній організації, розклад дисциплінарного звязку. До речі класове творення влади вимагає попереднього

існування цієї класи, досягнення нею апогею свого зросту, нарешті лише тоді виділення з себе партії, активного чинника захоплення і тримання влади. Російський комунізм зробив інакше: створив партію раніше класи. Тому то ми й бачимо, як увесь час комуністична партія та її влада шукають, до кого б їм причепитися. Раз їдуть на робітниках, потім — на бідному селянстві, далі — на середняках. Увесь час соціально влада стоїть на сипучому піску, на диктатурі, на силі кулака, а не на силі економічній, яку втримали ті широкі шари населення, які її мали і раніше. Большевики, не маючи класи, на яку вони б могли опертися, виступаючи проти демократичної держави, мусять бути увесь час організовані по військовому. Доки німецьке військо на Україні тримало дисципліну, доти воно було там, а як тільки та дисципліна похитнулася, 500.000 армія вилетіла звідти за один місяць. Дивлючись з такого погляду на організаційний розглядіаш в комуністичній московській партії, ми не можемо одкидати того значіння, що має він особливо для нас. Значіння це ще збільшують ті спеціальні умови на Україні, що вже достигли для великих подій національного і соціального характеру.

Що й вони самі так розуміють справу своєї погібелі, знаходимо ми цьому авторитетне підтвердження в промові голови совнаркому Рикова. («Про підсумки об'єднаного пленума Ц. К. і Ц. К. К. ВКП. Доклад тов. А. Рикова на зборах активу моск. орган. ВКП. 26.VIII. «Экон. Жизнь» з дня I.-VIII.)

«Резолюції, прийняті на пленумі, мають настільки велике значіння, так мусять насторожити увагу партії, що я не вважаю за помилку, що згодився зробити цей доклад. З рішень, що їх прийняв останній пленум, найголовнішими, на мій погляд, являються резолюції по ділу тов. Лашевича, Біленького і др.» Отже справу Зінов'єва, Каменєва, Лашевича, Троцького, П'ятакова та інших розуміє він так:

«Суть цієї справи зводиться до того, що де-які члени партії грубо порушили устав партії і вжили практичних заходів до організації фракції».

«З цієї метою, — продовжує Риков, — улаштувалися нелегальні збори, заводилися шифри: засновувалися конспіративні помешкання і т. п. Встановлено ряд випадків переговорів членів опозиції з безпартійними на тему про те, яку позицію вони займуть у випадку боротьби опозиції з більшістю Ц. К. партії»...

Хоч і як Риков хоче зменшити факт розламу і розгардіяшу, але з наведеного уступу ясно видно, що не фракція повстає, а нова партія, яка настільки енергійна, що не від того, щоб вступити в рішучий бій з представниками офіційної течії.

Хто цим всім керує? Риков і на це дає вичерпуючу відповідь:

«Значна кількість ниток праці фракціонерів вела до голови комітету тов. Зінов'єва.»

Далі він так викладає історію з опозицією:

«Я думаю, що не помилюся, коли скажу, що протягом цілої історії нашої партії ніколи ще питання про порушення партійної дисципліни не стояло в такій гострій формі, як на останньому пленумі».

Пояснює він добре і те, до чого веде «розкол» в кращому разі:

«Боротьба фракцій в середині партії це лише перший крок до організації різних партій в країні і до буржуазного парламентаризму».

Але ніхто не може поручитися, що большевики одного дня, як віртуози-анархісти, псбачивши остаточний розвал свого духу і тіла, не дійдуть і до цього «гріхопадіння». Все можливе в Москві. Що ж до української справи, то треба пильнувати, бо невідомо, о якій годині саме прийде молодий, але напевне відомо, що він прийде. Українська еміграція мусить бути пригована до всяких подій і організована для боротьби.

І. Заташанський.

УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ НА ВОЛИНІ.

Для того, щоб читач ліпше міг орієнтуватися в часто досить чудних проявах політичного життя Волині, мушу спочатку сказати декільки слів про настрої широких мас та політичну грамотність, чи, краще сказати, малограмотність інтелігенції.

Отже почнемо з селянства.

Селянству, безумовно, тепер тяжче живеться, ніж за часів довійськових з багатьох причин. На це склалися: господарська руїна, національна політика Польщі і зловживання адміністрації. Це все, природно, сприяє само по собі певним москвофільським симпатіям, яким відповідний напрямок надає вже інелігенція та півінтелігенція.

Інтелігенція та півінтелігенція, — позбавлена посад і тому ледві животіє. В страшних матеріяльних злиднях, вона оскільки вже цілком втратила налію влаштуватися на яку будь посаду в межах Польщі, нетерпляче стежить за газетними та устними звітками про те, ніби-то на совітській території знову покликали до праці інтелігенцію та їй добре платять. Та ж частина, котра ще не втратила надії, мріє про «національне-територіяльну автономію». До цього треба долати, що духовенство невдоволено політикою польського уряду в релігійній справі, а також і політикою митрополита, а населення — взагалі невдоволене відношенням до православних польської влади, котра часто заміняє національну боротьбу релігійною, та своїм духовенством, котре здебільшого все ще шукає опертя в чужому уряді, а не у власному народі.

Отже, ніби (як би не одна дуже важлива обставина) на Волині мають бути іредентистично-православно-опозиційні настрої. Але повторюю, що одна важлива обставина, а саме: кривава боротьба українського народу 1917-1920 років надала цим настроям певний характер.

Велика кількість інтелігенції, півінтелігенції та селянства, особливо молоді, в огні національної та соціальної революції в риках крови, розлитої за самостійність української держави, знайшла своє національне «я» і з «Іванів непомнящих» стала українцями. Націоналістична політика Польщі на Волині, скерована проти українців, ще долила масла до вогню і скріплюючи національну самосвідомість, одночасно

скріпила і потяг на схід, де, по вміло пушеним нашим ворсгом чуткам, «добре» і є українська держава».

При таких настроях в таких обставинах національно-політичний рух міг би не зійти на манівці, лише при такій умові, коли б населення встигло б було за три роки (1917-1920) не лише усвідомити свою національну приналежність, а й витворити свій національно-політичний ідеал, і поглибити й розвинути свою самосвідомість таку, щоб навіть на дрібнички мати свій національний погляд, або коли б хоч певна кількість інтелігентів, що мають всі данні для політичної праці, взагалі, виробила за попередній час правильне розуміння інтересів українського народу, яко нації, що прагне здійснення своїх суверенних прав.

Та на жаль, за такий короткий час ні населення, ні інтелігенція не виробили в собі власного національного світогляду, а це й спричинилося до катастрофічного стану Волині в політичному відношенні.

Ми знаємо, що послі пройшли до Сойму з Волині лише яко українці, при чому ні вони, ні їх виборці здебільшого не мали жадного уявлення про ті завдання, які стоять перед українським політиком на Волині, крім чисто відрухової оборони прав населення. Вони не розуміли всієї страшливої ваги того факту, що право спирається завжди на силу, нею реалізуються і навіть, почасти, з неї випливає, як також не розуміли того, що лише своя сила допоможе реалізувати право так, як нам потрібно.

Тому саме, на протязі чотирьох років своєї соймової праці українські парламентські діячі не створили на Волині жадної міцної політичної організації і лише на четвертому році своєї діяльності, почали самі «самоозначуватися». Досі ж вони ніби висіли в повітрі».

Наслідки цього «самоозначення» були такі: частина послів створила «Сельсоюз», зліпивши собі програму з програмів есерів, селянської спілки та трудовиків; друга частина попала до створеної в Галичині партії УНДО; третя до комуністів, а четверта шейдосі не «самоозначилася.»

Крім того, ще за часів виборів, за допомогою поляків з'організувалася і перебуває під постійним їх впливом група пок. В. Оскілка, та є ще пара «партій», утворених урядом, що складаються з одного або двох членів. Усі ці партії в найліпшому разі мають невелику кількість прихильників серед місцевого населення, членів же — мізерно мало.

Маса ж стоїть осторонь од всякої політичної організації, і тому фактично, послі і ті «партії» роблять свою роботу в імени тих мас, котрі, властиво, не мають жадного способу організовано впливати на їхню роботу і часто навіть не розуміють справжнього характеру де-яких посольських вчинків.

Так наприклад: маса не розуміла домагання плебіситу, декларативно висунутого з чийогось бажання посольським клубом, не розуміла маса, чому «Сельсоюз» уперто мовчав в справі ганебного вбивства в Парижі і звязаних з ним наклепів.

В органах волинських, в слабенькій «Громаді», ще слабіше поставленому «Нашому Житті» і нічого вже не вартому «Дзвоні», йде «полеміка», котра в суті зводиться не до партійної боротьби на класовому

чи ідеологічному підкладі кількох відрубних і скристалізованих світоглядів, а до чисто персональної. Особи, котрі мало чим різняться одна від одної, що до неясности національного світогляду, хіба лише що до певної етичности, провадять між собою боротьбу, яку діяльно підтримуть ті, котрі ідейними чи матеріяльними способами впливають на ці «партії».

Тому, хоча орган «Сельсоюзу» і обвинувачує УНДО в буржуазності, а «Дзвін» закидає йому большевицькі симпатії, причина гризні не в цьому.

«Сельсоюз» має зараз рішучі москофільські симпатії і у всьому оглядається на Москву, група Оскілка — на Варшаву, УНДО, угодова по суті група, ще не знайшла, на кому опертися, веде невиразну «політику». Таким чином боротьба має цілком не класовий характер, а, на жаль, традиційний для української історії: «за Москву і Варшаву», а до неї ще долучається традиційна боротьба чисто персональна. Ця гризня з особливою енергією ведеться «Дзвоном» та «Нашим Життям». Ці два органи не дуже звертають увагу на пристойність, лише добірають можливо більше соковитих висловів, та намагаються можливо ліпше облити помиями несимпатичні особи та інституції.

«Громада» огризається і пробує також докинути і свої два гроші, але в чемнішій формі.

Природно, що громадянство з кожним днем все більше недобрим оком поглядає на всю цю сварню, розуміючи, що це компромітує парламентарне представництво навіть перед очима власного населення та скеровує енергію «досвідчених» наших гіячів на самооплювання.

Ті, хто мали б вести населення, обмежуються киданням на вічах демагогічних гасел, а де-хто («Сельсоюз») і комуністи рекламують совітський рай, рсзмальвуючи його в пресі рсжєвими фибами.

Наслідки такі: політичних організацій немає, спантеличене населення піддається ворожій агітації чужі партії (між ними й російські, які часто такі підфарбовані під українські) жнуть те, що посіяли наші послі і діячі, котрі, дбаючи про свою особисту популярність, шукали опори в сторонній силі.

І коли прочитаєш який-небудь «допис» «Дзвона» або «Каїнову роботу» пана Козицького в «Нашому Житті», то не знаєш навіть, який з цих двох волинських органів більше зробив для підірвання авторитету українських діячів та послів в ссах населення, та який більше прислужився свсім панам. Читавеш такі вислови одного з українських послів на адресу одного з українських сенаторів, як: «пристарілі сенаторські мізки», «крутять вам у вашсму сенаторському носі наші волинські закутки» (число 30 «Наше Життя») і не знаєш, чи це «Вісти» славнозвісні перед тобсю, чи щс инше, і кому воно те все потрібне.

І з сумом доводиться ствердити, що обранці українського народу під Польщею ритратили час свсеї праці в Соїмі, і зароблені там гроші, хіба лише на впорядкування особистих справ: відкриття власних крамлиць, закупки земельки (члени Сельсоюзу) та будову домів, українське ж населення Волині хіба лише навчили критично дивитися на них та сприяти скріпленню нехоті до політичнї праці.

І. М.

З МІЖНАРОДНЬОГО ЖИТТЯ.

(Панісламський конгрес. — Епен та Мальмеді. — Нова грецька республіка. Сполучені Штати Північної Америки та Грузія).

Панісламський конгрес. Влітку ц. р. відбувся у святому для магометан місті Мекка загальний магометанський з'їзд, скликаний з ініціативи Ібн-Сеуда, султана Вагабитів, що належать до прихильників найрадикальнішої секти серед приклонників Пророка. На конгресі були присутні представники цілого магометанського світу. Офіційною метою конгресу було вирішення питання про релігійну прощу до Мекки, про її паспортіві, дігнізничні умови то що. Але поруч з тим на з'їзді було проголошено нові політичні гасла, спрямовані на об'єднання мусульман. Між иншим на з'їзді повстав проект закласти з Мекки та Медини своєрідно магометанську церковну державу, що на віки б залишилась «спадщиною Пророка». Держава ця мала б бути абсолютно нейтральною, при ній мусіли б бути представники всіх мусульманських держав і ні одної немусульманської. З особливою урочистістю конгрес зустрів Едіба-Сервет-бея, представника Турецької республіки.

Епен та Мальмеді. За останній час східно-європейську дипломатію дуже непокоїла нова диверсія, що до цих невеличких кантонів, приєднаних, згідно Версальському договору, до Бельгії, після того, як там було переведено плебісцит, що випав корисно для Бельгії. Кільки разів германська дипломатія офіційно та офіціозно робила перед бельгійським урядом демарші що до повороту цих територій Германії за певну матеріальну компенсацію. Літом ц. р. Германія ще раз спробувала добитись позитивних наслідків у цій справі. Користуючись тяжким станом бельгійських фінансів, вона запропонувала за уступку Епена та Мальмеді, покрити ті збитки, що понесла Бельгія, залишивши у себе непокритими викуплені бельгійською скарбницею у неселення шість мільярдів німецьких марок, що поширені були серед бельгійців німцями під час окупації. На долари це складає сто десять мільйонів, з яких Германія пропонувала виплатити негайно тридцять мільйонів, а решту — ратами за два роки. Пропозиція була економично приваблива, настигла в час гіркої фінансової кризи, але бельгійський уряд одхилив її в рішучий спосіб з таких причин: 1) у наші дні державними — територією та населенням ніхто не сміє торгувати (остання така «торговля» була переведена Росією вь 60-тих роках минулого століття, коли Росія продала Сполученим Штатам півострів Аляску за відповідну дрібну суму); 2) повернувши Епен та Мальмеді, бельгійський уряд визнав би комедією попередній плебісцит; 3) коли попередній плебісцит комедія, то Германія мала б моральне право і не робити дальших сплаток; 4) таких сплаток могла б не дозволити Германії комісія по переведенню репараційного плану Дауса. Ці всі причини так саме відомі були Германії, як і Бельгії і європейська дипломатія, не без достатньої основи, побачила в германській пропозиції намір, спрямований не стільки на поворот дрібних територій Епен та Мальмеді, скільки на бажання пробити першу щілину в тяжких мурах Версальського договору, що до незмінності західних меж Германії. З непокоєм вказує преса колишньої Антанти також і на те, що свою диверсію Германія перевела на передодні вступу в силу Локанського пакту, що ним по друге гарантується незмінність вказаних державних меж.

Нова Грецька революція. 22 серпня ц. р. грецький диктатор ген. Пангалос був скинутий військом, на чолі якого став ген. Конділіс. Революція сталася без пролиття крові, бо всі провінціальні залоги добровільно покинули диктатора. Бувший президент грецької республіки адмірал Кондуріотіс повернувся на своє становище, складено новий кабінет; проголошено поворот до демократичного парламентського республіканського режиму та неперервність в справах закордонного порядку. Це третя революція в Греції на протязі останніх двох літ. Весною 1924 року скинуто короля Георга II, літом 1925 року вчинив своє *coup d'Etat* ген. Пангалос. Грецький диктатор не був подібний до двох других середземноморських диктаторів. Італійський та іспанський диктатори урядують, маючи за собою авторитет королівської влади; Грецький обходився без короля, — він просто перебрав на себе провід цілим комплексом державних справ, прикрившись авторитетом фіктивного плебісциту, де він дістав наче б то 90 проц. усіх голосів. За рік своєї диктатури ген. Пангалос не виявив здібностей правителя та організатора; його авторитет падав усе нижче та нижче. Тепер диктатора посажено до в'язниці, після чого над ним буд переведено судову процедуру. Закордонна політика Греції, спрямована за останній час на замирення Балканів, мабуть зостанеться незмінною. Що буде з політикою внутрішньою, сказати тяжко. Не дурно ж ех-король Греції, що сидить на вигнанню, уже сказав журналістам, що він мовляв, не має охоти королювати, але коли народ покличе...

Сполучені Штати Півн. Америки та Грузія. Уряд Сполучених Штатів опублікував стенограму дискусії, що недавно відбулася в парламентській комісії по закордонних справах, з приводу внеску деп. Мооге'а, згідно якому мав би бути акредитований американський дипломатичний представник при національному грузинському уряді, що перебував на вигнанню в Парижі. Видання це уявляє з себе великий том в 361 сторінку з численними добірними ілюстраціями. Дебати, що велися в комісії, ні в чому не були подібні до аналогічних дебатів європейських парламентів. Була це властиво не дискусія, а дуже жвавий обмін думок, розмова, що провадилася між американськими депутатами та закликаними експертами по справі; цими експертами були: представник грузинського уряду в Америці В. Думбадзе, представник Caucasian Society of America пан John A. Stewart та інженер майор Henry G. Opdycke. На численні запитання членів комісії, що хотіли бути цілком в курсі трагедії грузинського народу, негайно відповідали експерти. Депутатів зворушували патетичні моменти, і один із них зробив голосну заяву, що ніколи ще, за час довгої політичної кар'єри, йому не доводилося вислуховувати доклада про таку страшну трагедію, як трагедія грузинського народу. Тільки два члени комісії — большевізани, здавалося, почували себе зле, марно дбаючи час од часу про те, щоб затагти в якусь словесну пастку оборонців грузинської справи. Решта — 19 членів комісії виявили найживішу симпатію до поневоленої нації. Звичайно, це не означає ще, що успіх внеску цілком забезпечений. На перешкоді численні формальні моменти, і найважливіший з них — той, що визнання держави в Сполучених Штатах переводиться, як правило, не парламентом, а виконавчою владою. Однак численні депутати вважали що до цього на дуже цікавий прецедент, а саме: сто літ тому було визнано Грецію в такий самий спосіб, як тепер дбають про визнання Грузії. Але справедливо зауважує з приводу цієї справи Journal de Geneve. — коли внесок деп. Мооге'а і не дасть реальних політичних наслідків, все таки він вже і тепер зробив для грузинської справи більше, ніж все те, що робилося для неї в Америці за довший попередній час.

Observer.

ПІДВОДНА ФЛОТА С.С.С.Р. ТА НІМЦІ.

Французський напів офіційний орган «Le Moniteur de la flotte» подає цікаві відомості про большевицьку підводну флоту в Балтійському морі та про її походження. Крім кількох застарілих підводних човнів, що пережили революцію, СССР має зараз вісім цілком нових човнів, збудованих по останніх німецьких зразках. Усі ці човни доставлено було з Німеччини до Кронштадту на протязі 1923 року з німецьким екіпажем, що його лише за собою довший стаж моряків; одного з цих човнів безпосереднє з Кіля було спрямовано до Мурманська, де він знаходиться й зараз. Човни ці поділено на дві групи, відповідно їх типам. Перша група — кожний човен має: обсяг — 480 тон над водою і 580 під водою; швидкість — 16 вузлів над водою та 9 під водою; район чинности 8-000 миль; озброєння — дві 75 мм гармати та три міномети. Друга група, доставлена пізніше — кожний човен має: обсяг — 810 тон над водою та 1030 під водою; швидкість — 16 вузлів над водою та 8½ під водою; озброєння — одна 105 мм гармата та шість мінометів. Ця остання група складає дивізію Леніна, при чому човен у Мурманську належить до цієї групи.

Коли зважити той факт, що Німеччина не має права на підводну флоту в Балтиці та що польські човни замовлені у Франції не скоро ще буде доставлено до Ідині, то несподіване існування підводної сила СССР набуває великого військового значіння, даючи большевикам можливість бути, принаймні, на де-який час, панами на морських шляхах північної Європи. З другого боку, походження цієї флоти викликає неспокійне незадоволення європейської opinі. Параграфи 188 та 189 Версальського договору вимагали від Німеччини передати Антанті всі підводні човни, що несли тоді службу та знищити всі ті, що небули ще добудовані; заборонялося також продавати чи просто передавати якій-небудь державі матеріяли, що могли придатися до будування підводних човнів. Ні одна верф не будувала підводної флоти для СССР, ні одна держава не продавала їх, явна річ, що без Німеччини в цьому не обійшлося і жадне можливе спростовання нічому тут не допоможе.

Існування цієї підводної флоти було досі прикрито глибокою таємницею навіть для моряків СССР, бо ці човни могли б стати могутньою зброєю на випадок матроського бунту, революції в Кронштадті, Ленінграді то-що; могли б вони бути і прекрасним порятунком на випадок непереможного краху. Чи не частину цих човнів цього літа большевики хотіли перепачкувати з Балтійського до Чорного моря?

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

... Що до травневого убивства, то мене дивують ваші сумніви. Будьте певні, що кого-кого, але Петлюри на Україні довго, а може й ніколи не збудуть. Це факт. Довелося мені цього літа бути на селі на Київщині. Не думайте, що село нічого не знає. Звісно, ніхто не повірив большевицькій версії, що Петлюру убив українець. Всі знають, що вбив комуніст по вказівкам із Москви.

Так от у глухій селі на Київщині зустрів я не одного з активних учасників у боротьбі за волю. А в одного зберігся навіть власноручний лист-посвідка військового секретаря С. Петлюри (ще 1917 року), в якій він свідчить, що такий то «ім'я-рек» унтер-офіцер має уповноваження провадити

організацію українських військових відділів. І той колишній унтер-офіцер береже у себе той лист, як власного ока, хоч знає, що за це його б запровадили туди, де козам роги правлять. Скрізь по Україні розсіяні десятки тисяч людей, які бачили Петлюру зблизна, з ним говорили, чули його промови, стояли з ним під ворожим вогнем. Такі моменти легко не забуваються.

В наш час доля народів рішається не примхами одиниць, а волею й бажанням мас. Як приклад цих масових настроїв «петлюрівських» можу вказати на такий. Ось київські службовці всіх установ, після евакуації Директорії в 1919 році, одержали було платню на три місяці вперед. Ні одна влада інша (а скільки їх зазнав свого часу Київ!) цього не робила. а, тікаючи, завозила «жалування» з собою. Скажете може: «обивательські настрої». Але не забувайте, що обиватель це той «чоловік з вулиці», за якого душою бореться політика державних мужів сучасної Європи. Легкозажити їх немає підстав. Бо історія може повернутися так, що від голосів цих обивателів залежатиме форма влади на Україні.

В наших часописах була інформація, що Шварцбард служив у французькому війську (трохи чи не добровольцем) під час великої війни і був на Україні, певніше, в Одесі, в той час, коли йшла боротьба з рештками, гетьманщини. В час його перебування на Україні жидівських погромів не було, як явища масового, бо ще не вспіли більшовики захопити всієї України, після чого на нашу землю прийшли чорти і пекло.

Взагалі, що до погромів, то це таке складне явище, що його не можна приписувати одній особі. Навіть В. Шульгин з «Кієвлянина» не мав би ніякого успіху в своїй погромній агітації, коли б не було сприятливого ґрунту для антисемітизму на Україні. Ще наш Франко колись питався в одній з своїх статей, чому жиди у Києві — росіянин, у Львові — поляк, у Празі — німець, а в Варшаві росіянин. (культурно). Це проблема дуже важна і її не можна збувати вказуванням на економічні інтереси, які диктують жидом орієнтуватися на дужчого. Маса, отой обиватель, шукає якогось морального виправдання, почуває свою кривду, коли бачить, що жидівський народ, віками сидячи на певній території всуміш з місцевою людністю, приймає мову пануючої чужої нації. Це відноситься до антисемітизму, так би мовити, інтелігентського, який не має погромного характеру.

Другий антисемітизм — селянський, міщанський, страшний і руйнуючий. Він має історичний глибокий ґрунт на Україні. Не можна перед цим заплещувати очі як струсь в полі серед трав, ховати голову під крило. Антисемітизм і погроми на Україні починаються з кінця 16-го століття. Підстава цих явищ економічна. Українське селянство і козацтво боролось проти жидів, як помічників усяких Вишневецьких та інших польських магнатів, які тоді саме поширювали панщину на Україні. «Не та пани, як підпанки». Разом з польськими панами на Україні було винищене і жидівство. Зробило це військо Хмельницького.

Звісно, наша епоха, в якій живемо, зовсім інша. Але не забуваймо, що на Україні московське правительство штучно задержувало надмір жидівського населення, а разом з тим царська адміністрація старалася направити революційну енергію українських мас на погроми. Це у нашому Києві був зааранжований процес Бейліса, ганьба ХХ-го століття. Навіть при капіталізмі росло відчуження між жидівським та українським народом, підогріте історичними споминами та чорносотенною агітацією.

А що ми бачили в час революції? Хіба нейшли спільним фронтом російська і жидівська меншості проти природних національних домагань українських партій? Правда, далекозоріші межі жидівськими партіями (сіоністи, поалейціон.) додержувались іншої тактики, прихильної до українців. Але біда в тім, вони були активні тільки в своїм оточенні, а наші маси бачили агітацію за єдину Росію з боку російських меншевиків та і російських есерів, делідерами бували жиди. Нічого й казати про період більшовизму. По складу апарату, що утворився на Україні, це був і є апарат неукраїнський, в значній мірі жидівський. І в цьому випадкові чорносотенцям було найлегше кинути лозунг маси: «жиди комуни видумали. «А на Украї-

ні в першу добу большевизму якраз запанували «ліві комуністи», які прийшли на Україну по хліб, бо Ленін тоді саме писав Шліхтерові знамениту записочку:

«Пришліть хоч п'ятьдесят мільйонів пудів, бо гинемо («околем»).

Отже кільце за кільце: московська влада, жидівська адміністрація, «жиди комуни видумали», «нову панщину заводять» (пригадайте «резвертку»). Відсіль погром, жорстокий і безпощадний, звірства з обох боків, в яких палали містечка, горіли села, коли в багатьох місцях жидівська, людиність не знаходила захисту у селян, з якими віками жила поряд. Установилась кругова порука: за окремих жидів-комуністів гинули цілі містечка, за окремих повстанців Раковський звелів громити артилерією цілі села і повіти.

За цю трагічну ситуацію, створену історичними обставинами, заплатив своїм життям С. Петлюра... Безглузде вбивство з погляду інтересів жидівського народу, які ніби то хотів боронити Шварцбард. Шварцбард мабуть не знає про те, що жидам виробляли на Україні б о л ь ш е в и ц ь к і Таршансько-Богунські заводи, не знає мабуть і про ті погроми, які чинила к о м у н і с т и ч н а кіннота, що поверталася після рейду з Польщі в 1920 році. Можливо, що Шарцбард також не знав і про настрої жидів на Україні.

Із розмови з моїми приятелями-жидами мушу сказати одно: коли б Шварцбард ходив дійсно добра своєму народові, то він ніколи б не підняв руки на Петлюру. Ось вам обивательський, але характерний факт: у одного могого знайомого жиди служила три роки дівка з села, дуже добра й чесна, доглядаючи його дітей. Після смерти Симона Васильовича вона, не добувши місяця, покинула службу, пішла до метері на село. Вже іншим шляхом довідався мій знайомий про мотиви цього вчинку:

«Голодом поміратиму, а не буду шварцбартенят вигодовувати», — так хвалилася вона сусідам. Виявилось, що її вірний козак, що служив в армії УНР, десь загинув, і вона надіялася, що може таки вернеться колись на Україну разом з своїм Отаманом. Та видно не судилося... Я, бувши раз у цього знайомого, чув, як Катерина (нехай буде так називатися) виспівувала знайому пісню:

«Повій, вітре буйнесенький,
З-за крутої гори. Прибудь, прибудь, милесенький,
Із чужої сторони».

Так от в цих обставинах справжні жидівські філопатри не подякують Шварцбартові. Він убив того, хто єдиний на Україні мав всенародний авторитет. Цю повагу він здобув у тяжкій боротьбі. І як раз погроми на Україні відбулися тоді саме, коли большевикам і большевизанам удалося було похитнути авторитет Петлюри своєю агітацією, що він «продав Україну Антанті».

Гірким досвідом, наш народ прийшов до переконання, що лінія самостійної народньої республіки, лінія Петлюри, була і є єдино правильною. І коли раніше всякі отаманчики робили свою політику, то вже тепер Петлюра був єдиною світлою точкою на горизонті українським. Жиди ж на Україні знають добре, що всюди, де стояла міцно українська влада, там погромщикам і погромам приходив кінець по наказу Петлюри. Тепер же приходять Шварцбард. Цей злочин зробив зовсім інше враження, дав якраз протилежні наслідки, ніж де-хто міг думати. (Що це убивство н а д у м а н е, — в цім я ані трохи не сумніваюсь, як і більшість земляків). Можна сказати, що знаряддя вибрано дуже й дуже влучно, то б то Шварцбарда. Солдат французький, уквітчаний славою війни, а для французького, суду, я гадаю, це має не-аби-яке значіння. І кози ситі, і сіно ціле.

Мені здається, що в Парижі відбувається другий процес Бейліса. Тоді парська влада обвинувачувала в особі Бейліса весь жидівський народ, що він ніби «пив християнську кров». Тепер французький народ дошукуватиметься правди в тому, чи такі дійсно Петлюра і український народ винні за ту міжгромадянську війну, яка поглинула стільки жертв.

Нічого доброго не вийде з того злочину й процесу ні для жидів, ні для українців. Але є *tertius Gaudens*. Він сидить у Москві і радісно потирає руки над тим, як росте національна відчуженість на Україні, як зростає між народами ненависть. А йому цього тільки й треба...

Що до опозиції, яка виникла в компартії, то суть справи полягає в тому переродженню партії, яке невпинно йде й буде йти. Може незабаром постати момент, коли скількість буржуазних уступок перейде в кількість — цілковитої зміни суті й форми влади. Але то вже буде катастрофа для партії. У всякім разі сучасна «єдність» комуністичної партії дуже добре характеризується словами Шевченка: «мовчить, бо благоденствує».

24 серпня 1926 р.

—енко.

З СУДОВОЇ СПРАВИ.

— Судові літні вакансії вже скінчилися і слідство знов розпочалося. 9 вересня повірений (авуе) п. Прюн'є повідомив офіційно слідчого п. Пейра, що підполковник української армії Олександр Петлюра, брат Покійного Головного Отамана, має так само, як і Пані Ольга Петлюрова, виступити під час слідства й на суді, як цивільна сторона. Адвокатом обрав собі підполк. О. Петлюрап. Вільма, який має вести справу разом з своїм заступником адвокатом Дені. Повіреним (авуе) цієї нової цивільної сторони має бути під час слідства п. Прюн'є (авуе першої інстанції), а в суді присяжних — де Беназе (авуе другої інстанції). Повідомляючи про це слідчого, п. Прюн'є подав список свідків, який вважає потрібним викликати.

— Вже на другий день по своїм повороті з літніх вакансій, п. Пейр розіслав повістки цілі низці свідків, викликаючи їх до себе на четвер 16 вересня. Це показує на те, що він поспішає з веденням слідства й має вести його енергійніше. Викликав п. Пейр в числі інших проф. О. Шульгина, п. О. Безпалка, ген. О. Удовиченка та п. М. Шумицького.

— З українського боку йде весь час систематична підготовка процесу та збираються необхідні матеріяли, займається цими справами спеціальна комісія, на чолі якої стоїть В. Прокопчів і яка складається з проф. О. Шульгина, Голови Міжорганізаційного Комітету для вшанування пам'яті С. Петлюри в ЧСР, п. Я. Токаржевського-Карашевича, заступника Голови Комітету Вшанування Пам'яті С. Петлюри у Франції, п. М. Шумицького, Голови Генеральної Ради Союзу, та д-ра Л. Чикаленка; секретарем комісії є п. М. Шульгин (*licencié en droit* університету в Aix-en-Provence).

ЧЕСЬКА ПРЕСА ПРО СМЕРТЬ С. В. ПЕТЛЮРИ.

Наскільки найвидатніші керівники сучасної чеської політики з світлою головою орієнтуються в українським питанні, настільки політичній й партійні кола в більшості просякнуті зоологічним русофільством і в кращому випадкові займають в цій справі байдуже становище.

Найясніше це було знати по становищу чеської преси що-до атентату 25 травня, події, що зайняла пресу цілого світу, а в чеській полишила досить незначний слід.

Правда, популярність С. Петлюри була настільки широка, що значна частина газет разом з повідомленням про подію тут же помістила біографію, але все ж більшість не втрималася від того, щоб не додати хоч коротких коментарів, які мають метою кинути тінь на Покійного.

«Narodní Listy» в ч. 141 приносять телеграфічне повідомлення, що було поміщене у всіх щоденниках, в числі 143 вечірнього видання містять

портрет, а в ч. 144 більшу замітку «До смерті Отамана Петлюри», де подають короткий життєпис та стислий перебіг останніх політичних заходів Уряду У Н Р.

«Venkov» в ч. 124 містить телеграму, а в ч. 121 вечірнього видання портрет і телеграфічне повідомлення під титулом «Петлюра жертва червоних убийників», де наводить данні про персональний терор і висловлює упевнення, що С. Петлюра пав наміченою з Москви жертвою.

«Ceske Slovo» у вечірнім виданні ч. 120 містить портрет з повідомленням і наводить коментарі, відомі з російських газет, про «високі моральні якості» Шварцбарда, а в ч. 125 подає замітку, яка перекидає факти укр. революції і закінчується твердженням, що шлях петлюровської армії ніби-то значився грабунками та погромами.

«Narodni Politika» в ч. 143 містить телеграму, а в ч. 144 портрет з підписом: «Генерал С. Петлюра, бувший президент Укр. Респ. і відомий провідник антибільшевицького руху».

«Трубун» (орган фінансових кол) в ч. 124 містить телеграфічне повідомлення і довшу замітку, в котрій справедливо перелічує факти укр. політики 1917-20 р. р. Далі газета додає прихильну характеристику С. Петлюри, написану з слів якогось укр. старшини.

«28 rijen» в ч. 119 містить телеграму, але під заголовком «Сумний кінець українського авантюриника».

«Narodni osvobozeni» в ч. 143 містить тільки телеграму.

«Lidovy Noviny» в ч. 264 — теж.

«Pravo Lidu» (орган соціал-демократів) в ч. 125 містить портрет і коротку статтю, в якій переповідає обставини атентату і скептично ставиться до твердження Шварцбарда про причини злочину. Атентат називає несподіваним, бо зараз жертва не була небезпечним ворогом і зазначає, що раніше С. Петлюра відігравав значну роль як в українській, так і в російській революціях. Далі газета наводить докладний і правдивий життєпис, зостановлюючись найдовше на прихильно освітлених фактах боротьби з більшевизмом і обвинувачення в погромах, вважає що найменше за таке, яке тяжко довести. Громили і білі, і червоні, — говорить газета, — а часто проти волі команди.

«Ceskoslovenska Republika» в ч. 143 подає саму тільки телеграму.

«Rude Pravo» (орган комуністів) в ч. 143 наводить телеграму без жадних коментарів, бо «високо-інтелігентні» редактори того органу не мають свої думки про жаден факт, доки не дістануть вказівок з більшевицької місії. Зате в тому ж числі вечірнього видання поміщено безграмотні інсинуації.

«Prager Presse» (урядова, німецькою мовою) в ч. 143 подає довшу замітку про атентат і додає коротке пояснення останніх подій на Україні в прихильному для українців дусі.

«Socialdemokrat» в ч. 122 містить телеграму про події, в ч. 124 подає довгу статтю-фелстон О. Безпалка з біографією і з спростованням обвинувачень, а в ч. 166 подає велику статтю Р. Гергеля, б. директора загального департаменту міністерства жидівських справ УНР, який свого часу перейшов до більшевищів. Гергель полемізує з згаданою статтею О. Безпалка, повторюючи всім відомі обвинувачення і для підтвердження посилається на Винниченка.

«Prager Tageblatt» в ч. 124 містить портрет, опис події та редакційну замітку, що в найнегативніший спосіб освітлює особу С. Петлюри та події на Україні. В ч. 126 містить коротку статтю М. Єремїва, що спростовує закинуті обвинувачення і наводить дійсний перебіг подій та подає інформації про персональний терор. В ч. 128 большевицька місія в Празі спростовує голими словами справу терора.

Провінційальна преса тих міст, де живуть українці, також відгукнулася на подію.

«Polabske Noviny» в ч. 22 містять портрет і статтю «Смерть Українського Народнього Вождя». В ч. ч. 24 і 26 містять велику статтю-фел'єтон ген. Сальського «С. Петлюра, як творець української народньої армії», в якій докладно оповідається про організацію армії, боротьбу її та роллю в ній С. Петлюри.

«Podebradsky Noviny» в ч. 24 подають статтю М. Є., в котрій зазначається роллю Петлюри у визвольному укр. рухові та відкидаються обвинувачення жидівських та російських газет.

М. Є.

ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В ЧЕХІІ.

(Лист з Праги.)

Трагічна смерть С. В. Петлюри, невимовно боляче вразивши українську еміграцію, наочнює раз показала їй, що ворогнашого народу не спить, а провадить свою пеньельну роботу по знищенню живих сил українських, в першу чергу видатніших вождів нації. Однодушно відгукнулася українська еміграція на вбивство Голови Держави; на численних урочистих академіях, панахидах пом'янула вона С. В. Петлюру «не злим, тихим словом», пролила гарячі сльози смутку над його свіжою могилою, та на цьому, на цей раз, не спинилася.

Крім засновання в різних місцях численних комітетів по вшануванню пам'яті С. В. Петлюри та для оборони його імені в процесі проти обвинувачення в надужиттях над жидівським населенням України, збирання коштів, матеріалів і т. д. українське громадянство, свідоме того, що для відбиття нападів ворога, який втратив вже всяку міру, та для остаточної над ним перемоги, потрібно негайно забути всі свої партійні, групові, особисті сварки та незгоду, «одностайне на ворога стати».

І до цього йде. Ще 19 червня б. р., відбулися в Празі збори представників українських політичних партій та організацій в справі утворення національно-політичного об'єднання. Збори ці обрали комітет в складі представників од заордоної групи партії с.-р., од такої ж групи партії с.-д., партії р.-д., Легії Українських Націоналістів та ЦЕСУС'А., якому доручили знайти шлях до об'єднання української еміграції та виробити проект платформи. Після майже трьохмісячної праці Комітету і утвореної ним Комісії, нарешті, на засіданні 1 вересня б. р. комітет закінчив свою працю, прийнявши в остаточній редакції проект платформи об'єднання.

Треба сказати, що завдання Комітету було надзвичайно тяжке не тільки що до предмету, але й що до способів, якими провадилося вироблення точок платформи; потрібно було знайти основні принципи та висловити їх в таких формулах, щоб досягнути однодушної згоди всіх членів Комітету, бо всі точки платформи засадничо приймалися не більшою кількістю голосів, а одноголосно висловлено згодою всіх.

Але все ж таки всі труднощі переборено і переборено дякуючи тому, що члени Комітету виявили максимум доброї волі та бажання прийти до згоди, до об'єднання перед лицем ворога.

Текст проекту платформи, який подається нижче, Комітет розсилав політичним партіям та організаціям української еміграції, щоб вони, після ознайомлення з платформою, прислали свою згоду на її прийняття та на вступ до об'єднання. Перші установчі збори об'єднання мають бути скликанні не пізніше як 15 жовтня б. р. в Празі.

Проект платформи Українського Національно-Політичного Об'єднання за кордоном.

1. Об'єднання має назву: Українське національно-політичне об'єднання за кордоном.

II. Стоячи на ґрунті самостійности та соборности Української Держави та визнаючи джерелом державної влади лише народ в цілому, Об'єднання ставить своєю основною метою організовану допомогу українському народові в його боротьбі за державне, національне, культурне і соціальне визволення та за відновлення державного суверенитету українського народу в формі незалежної демократичної республіки.

III. Об'єднання здійснює свою мету:

А) Репрезентацією і обороною української національно-визвольної та державно-соборницької ідеї шляхом політичних виступів об'єднаних організацій та уґруповань, шляхом улаштування та ініціювання політичних акцій на захист інтересів українського народу, зокрема пропаґандою визвольних змагань українського народу перед світовим суспільством, інтервенюванням до міжнародних політичних чинників,

Б) навізанням контакту з політичними і громадськими організаціями на українських землях для консолідації визвольної боротьби,

В) заложенням політичних організацій в тих місцях на українських землях, де таких організацій ще нема та допомагати їм у їх діяльності.

Г) оберіганням сил української еміграції в цілому, як частини українського народу, що бореться з насильницькою владою над ним.

IV. — А) Виходячи з міркувань конешности збереження континуїти української державности, утвореної сувереною волею українського народу, Об'єднання визнає, що останнім актом суверенної волі українського народу було створення УРЯДУ УНР.

В). Своє відношення до політичних акцій Уряду УНР Об'єднання виявить в процесі своєї діяльности.

V. Національно-Політичне Об'єднання складають:

А) Українські політичні партії і організації.

Б) Більші громадсько-політичні формації, що приймають платформу Об'єднання.

Увага: Право на вступ до складу Об'єднання з рішачим голосом присловує тим громадсько-політичним формаціям, що нараховують не менше 100 членів; тим громадсько-політичним організаціям, що мають в своєму складі від 30 до 100 членів, присловує право бути представленими в Об'єднанні одним представником від кожної лише з дорадчим голосом. Організації, що представлені в Об'єднанні своїми центральними асоціаціями не можуть претендувати на представництво для своїх філій.

VI. А) Головним керуючим органом Українського Національно-Політичного Об'єднання є його РАДА, що складається з представників, його формуючих організацій по розрахунку: кожна політична організація надсилає 4 представники, громадсько-політичні формації зі складом од 100 до 300 по одному представникові, — зі складом в 300 членів і більше по 2 представники.

Б) Виконавчим органом Об'єднання є Генеральний Секретаріат.

В) Компетенція і склад Генерального Секретаріату встановлюється Радою Об'єднання з тим, що до складу Секретаріату обов'язково входять представники (по одному) від всіх політичних партій і організацій — членів Об'єднання.

Г) Справи, що стичаться основ Об'єднання — його конституції, платформи та їх інтерпретації, розв'язуються шляхом погодження між собою членів Ради. Інші справи на зібраннях Ради та Генерального Секретаріату вирішуються звичайним голосуванням — простою більшістю голосів.

* * *

Комітет Українського Національно-Політичного Об'єднання на засіданню I. IX. 1926 р. в складі представників: — партії С.Р. — П. Мандрика, закорд. групи партії С.Д. — п. Чернуха, партії Р. Д. — проф. Яковлів, Л. У. Н. — п. Демчук, ЦЕСУС-а — п. Волохів — під головуванням чергового Голови п. Демчука і Секретареві — п. Волохові — ухвалив:

1. Приняти в остаточній редакції вироблену платформу Об'єднання і на підставі її скликати організаційні збори Об'єднання для остаточного уконститування останнього.

2. Принята платформа стає організаційним статутом Об'єднання; які будь зміни в платформі можуть бути зроблені тільки в порядку діяльності вже уконституованого Об'єднання.

Увага: Організаційні збори Об'єднання можуть тільки доповнити платформу постановами в тих питаннях, котрі непередбачені прийнятими точками платформи.

3. Для скликання організаційних зборів розіслати всім організаціям, згідно з точкою платформи про склад Об'єднання, цю постанову і текст платформи, запропонувавши цим організаціям приєднатися до Об'єднання і про те прислати на письмі заяву до Комітету не пізніш 20 вересня.

4. Після 20 вересня ц. р. Комітет розглядає одержані заяви і розсилає запрошення на організаційні збори Об'єднання, що мають відбутися до 15 жовтня ц. р.

Голова

Секретар

НА УВАГУ ГРОМАДЯНАМ!

Українська колонія у Парижі улаштує в суботу 25 вересня урочисті академію і концерт в пам'ять десятиліття смерти Івана ФРАНКА в помешк. Географичного Товариства, 184, Boulevard St. Germain. Paris VI.

В концерті візьмуть участь національний хор п. Миколайчука, славнозвісна артистка пані Дорошенкова, відомий бандуриста п. Ємець, відомі артистки пані Антонович і Міліч. Початоць о 8- 1-2 год. вечора. Квитки від 3 фр. до 20, набувати можна в Укр. Громаді — 27, Bouf. La Tour Maubourg в конторі журналу «Тризуб», в книгарнях Карбаснікова та Сіляцького.

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— Нові видання Української Академії Наук у Києві. В останньому часі появилися такі нові видання УАН: Декабристи на Україні, збірник під редакцією С. Єфремова й В. Мяковського; Етнографічний Збірник, том II., під редакцією А. Лободи й В. Петрова (з розвідками М. Гайдая, Д. Дмитрюка, Е. Каганова, К. Квітки, М. Корниловича, М. Левченка, П. Попова й В. Щепотева); Журніків I.: Промисловість Київщини; Первісне громадянство та його пережитки на Україні, Збірник під редакцією Кат. Грушевської (з розвідками М. Возняка, К. Грушевської, М. Грушевського, К. Копержинського, Ф. Савченка, Л. Шевченка, й и.); Шарлемань М.: Матеріали для ортофавни України і йогож: Зоогеографічні райони України.

(Діло).

— Нова дослідна кафедра української літератури. При полтавському Інституті Народної Освіти повстає заходами місцевих наукових робітників нова науково-дослідна кафедра українського письменства.

(Діло).

— Всеукраїнський Археологічний Комітет призначив Л. Кістяківського молодого археолога, на асистента до комісії розкопип садиби Трубецького в Києві.

Л. Кістяківський брав участь у роботі археологічної Експедиції Чернігівського Державного Музею на Сіверянському могильнику.

Прол. Пр. ч. 202.

— Дослідження населення Кубані У Всесоюзній Академії Наук нема відомостей про розселення українців в Північно-Кавказькому краї окремо від росіян. У пресі-ж було повідомлення, що наукові установи України гадають взятися за дослідження українського населення на Кубані. У звязку з цим Північно-Кавказька Асоціація науково-дослідчих інститутів звернулася до УАН з проханням повідомити, в якому стані перебуває ця справа. Як-що українські наукові установи не гадають узятися до цієї справи, то Асоціація просить повідомити, кого з фахівців можна запросити на керівника експедиції для дослідження Північно-Кавказького краю, що розпочнеться цього року коштом Асоціації.

Прол. Пр. ч. 202.

— Археологічний з'їзд. В Керчі, 5 вересня відкрився всесоюзний з'їзд археологів. В працях з'їзду братимуть участь проф. Платонов, Марр, Фармакоуський, Бузескул, Петров, Городцов, Бородин. Як гості на з'їзді присутні проф. римського університету Вентурі та директор берлінського музею Роденвальд.

— Розмосковлення на Кубані. «Прол. Пр.» ч. 252 подає відомості з Катеринодару. «При міській раді складено комісію по українізації. В першу чергу буде переведено українізацію шкіл в тих районах, де переважає укр. населення. В пригородах українізуються хати-читальні. В центральній мійській книгозбірні відчиняється український відділ».

— Совітська освіта. З. «Известий» ч. 202 довідуємося

про те, «що-року по за труп-школою першого ступня залиша-лося коло 200:000 дітей». Завдяки цьому «неграмотність на Україні що-року наростала за рахунок доросту». Не трапляти надії все ж перемогти (ясно, для сов. влади непереможне завдання) неграмот-ність, сов. влада сподівається, що неграмоуність буде ліквідова-на «не до десятиліття жовтневої революції, а до десятиліття ко-нечного встановлення совітської влади на Україні,» «цеб-то не до 1927 р. а до 1930».

— Переселення жи-дів на Алтай. Президія ВЦК-у постановила відрядити спеціальну комісію на Алтай, в складі представників Нарком-зему, Федерального комітету, по земельній справі та комісії по землевлаштуванню трудящих жи-дів, для з'ясування вільного земельного фонду, що міг би бути відданий для землевлаштування трудящих жидів.

— Перенаселення України. Харківський «Комуніст» публікує відомості про перенаселення України. Згідно га-зети земельне перенаселення Ук-раїни назвичайне і більше 300.000 селянських дворів потребує пере-селення на вільні землі. Минулого року значну кількість селянських дворів з правобереж. України розселено на степовій Україні, де був ще значний колонізаційний фонд. Тепер цей фонд цілком вже вичерпано, і сов. влада має намір взятися до переселення укр. селян на Поволжя та Сибір на Пів-нічний Кавказ. Опублікуван-ня цих відомостей викликало різкі коментарі в харківських жидів-ських газетах, які у виступах «Комуніста» побачили вчинок, ске-рований проти жидівської хлібо-робської колонізації на Україні. («Рупль» ч. 1751).

Українські школи на Півн. Кавказі.

Українізація шкіл на Північ-ному Кавказі почалася ще в 1922 р. Тепер є там 170 українських шкіл з 500 комплектами. Найбіль-ше українських шкіл на Кубані,

бо аж 500. В Донській окрузі є їх 14, в Армавірській 3, Чорномор-ській 3. На Тереку і в Ставропіл-щині справа української школи стоїть найгірше, бо нема там ні одної.

А потребу їх давно відчуває ук-раїнське населення особливо в таких районах, як: П'ятигорський, Олександрівський, Медвежинсь-кий та Новогригорівський. В ос-танньому районі українського на-селення більше половини.

Останніми часами помітно на Кубані приплив учителів Україн-ців з інших губерній РСФСР, а також з України. Маючи на увазі цей приплив, а також випуск но-вих учительських сил Кубанським Педагогічним Технікумом, ку-банський окружний відділ народ-ньої освіти рішив українізувати в цьому шкільному році нових 200 шкільних комплектів. Таку саму кількість намітив він зук-раїнізувати і в слуючому шкіль-ному році. В цьому шкільному році починається на Кубані також українізація 20-ти шкіл другого ступня (професійних). (Діло).

— Суперечки між українськими кому-ністами. Центр. Ком. укр. ком. партії скликав на 7 жовтня партійний з'їзд для обмірковання важливих економічних питань. Розходження межі московським ЦК та опозицією на цьому з'їзді обмірковуватися не будуть. Межі головою Укр. Совнаркому Чуба-рем та Мануїльським, що відіграє на Україні роль Сталіна, як пере-казують, повстали великі розход-ження. («Рупль» ч. 1750).

— Убийників сель-кора газети «Радян-ське Село» Салія, — Федорчука Івана та Рибаченка Олександра Білоцерківським Ок-рсудом було засуджено до смертної кари. Присуд виконано.

— У селі Полянці, Брянського повіту, підпалено сількорову хату. Згоріло крім будівлі сіно й жито.

— У селі Лозовата, Тарлиць-кого району на Уманщині, на селькора місцевої газети «Селян-

ська Правда» Руденка зроблено замах. Правда куля не влучила в селянина, а попала в стіну. («Прол. Пр.» ч. 195.)

— До організації Українського народного театру. Київський Робмис розглянувши справу про організацію українського народного театру, під керівництвом М. Садовського, визнав, що наступного зимового сезону треба подбати за планову й серйозну роботу народного українського театру і через це зараз-же треба передати Народному театрові приміщення театру ім. Заньковецької.

— Український театр у Воронежі. У Воронежі грає 4 місяці українська трупа під режисурою Л. Сабініна. Вистави користуються великим успіхом через що трупа залишається і на вересень. До Воронежу запрошено на 10 гастролів народ. артиста Республіки О. Саксанганського, що незабаром виїздить туди. Репертуар театру складається з старих побутових п'єс і деяких нових. («Пр. Пр.» ч. 197.)

В ПОЛЬЦІ.

З жалібною хронікою.
В дні смутку в Познані.

Для вшанування св. пам. борця за волю свого народу місцевою еміграцією одслужено було 6 червня в тутешній залоговій церкві дві панахиди. Першу панахиду відправлено було при участі українського хору тутешньої студенської громади з напівом греко-католицького обряду, а на наступній панахиді співав хор укр. емігрантської колонії. Правив пан-отець Олександр Богачів, який перед відправленням виголосив коротку промову, підкреслюючи, яку велику втрату понесла наша нація з смертю С. Петлюри. Після панахиди всі присутні в церкві, стоячи на колінах перед вівтарем, проспівали: «Чуєш брате мій». Здебільшого присутніми були емігранти з нашої тутешньої колонії та околиць,

а також і ті з місцевих обивателів, що з співчуттям поставились до тяжкої втрати укр. народу.

Після цього уряджено було жалібні збори, які розпочав голова філії УЦК п. Дідченко, вступним словом про невіджаловану втрату, яку поніс наш народ, спиняючись також і на тих жажливих наклепах, які провадить жидівська преса з тим, щоб заплямувати і оганьбити пам'ять Небіжчика, а разом з ним і цілу нашу боротьбу. На зборах цих було ухвалено: 1. резолюцію протесту проти кривавого терору, від якого загинув Головний Отаман, проти огидних наклепів комуністів за жидівський погроми на Україні, 2. вислати співчуття Родині Небіжчика, 3. накласти на всіх емігрантів колонії 40-денну національну жалобу.

Беручи під увагу, що жаль нашої колонії є частиною загальної туги цілої України, наша колонія в 40-ий день смерті С. Петлюри вислала своїх представників до найбільшого осередку нашої еміграції в Польщі, — до Калішу, щоб разом з тамошніми земляками, на жалібній службі Божій та на жалібній академії, вшанувати світлу пам'ять Великого Борця за визволення свого народу і віддати йому наш сердечний жаль та зазначити нашу відданість ідеї незалежності українського народу.

2 липня в Познані і відправлено було другу панахиду в тій же церкві. В невимовному смутку тишить себе наша колонія тим, що хоч провідника нашого визволення замордовано, то ідеї, котрими він жив, ворогам нашим не пощастить умертвити і що настане час, коли ми з зброєю в руках доб'ємося її перемоги.

На Волині.

Одбулися панахиди на Острожчині: 3.5, у м. Острозі і в 40-ий день 4.6 також, 4.6 в селі Плоска, Хорівської волости, 4.6 в селі Коростова тої ж волости, 4.6 в селі Хорів, 4.6 в селі Оженин, 4.6 в селі Бродів. На Ковельщині дня 15.8 одбулася урочиста панахида в селі Обоніжі, Турійської волости. Було дуже багато людей. Пан-отець виголосив промову, а потім всі присутні хором проспівали

«Боже великий єдиний». Після служби довго ще люди не розходились з під церкви, згадуючи незабутнього вождя.

15.8 відправлено на бажання селян панахиду по Покійному Голові Директорі в селі Боблах, Турійської волости.

— Товариство і м. Симона Петлюри у Варшаві. У Варшаві з'організувалося Товариство імені Симона Петлюри, що розпочало свою діяльність. Особливо велика робота припадає на юридичну комісію. Головою Товариства ген. В. Сальський. Секретарем проф. В. Заїкин.

— Новий православний богословсько-науковий журнал у Варшаві.

Завдяки старанням проф. І. Огієнка у Варшаві засновано новий православний науково-богословський журнал-тримісячник «Елпіс», у якому друкуватимуться праці професорів-богословів чорирма мовами: українською, російською, польською, французькою. В першому числі цього журналу, яке має вийти у світ в найближчому часі, надруковані між іншим: вельми цікавий нарис проф. Ів. Огієнка: «Українська мовна богослужбового тексту в XVII в.» і перша частина широкої розвідки Вяч. Заїкина: «Християнство на Україні в середині X віку».

Відновлення «Духовної Бесіди».

Завдяки старанням проф. І. Огієнка в ближчому часі має бути відновлене видання українського популярно-наукового церковного двохтижневика «Духовна Бесіда», який був заснований у 1924 році і видався до початку 1926 року. Відновлена «Духовна Бесіда» виходитиме при найближчій участі проф. І. Огієнка.

Заснування відділу Товариства імені Симона Петлюри у Воломині.

22 серпня відбулися у Воломині, під головуванням Ю. С. Кирильчен-

ка, збори української емігрантської колонії у Воломині, в присутності майже всіх українців, які нині перебувають там. Зборами ухвалено заложити у Воломині відділ новозаснованого Товариства імені Симона Петлюри і встановити одноразову обов'язкову вкладку на фонд, яка мусить бути внесена до 2 вересня, відповідно до засобів кожного емігранта. Прийнято також низку інших постанов, що обов'язують всіх українських емігрантів, членів відділу Т-ва ім. С. Петлюри. Головою відділу одностайно обрано С. Д. Івановича, секретарем — п. Газдецького. Це перший відділ нового Т-ва на провінції.

— Нові професори Православного Богословського Факультету у Варшаві. Варшавським Університетом обрано троє нових професорів Прав. Бог. Факультету, які мають приступити до читання лекцій з жовтня ц.р.: п. Король-Королевський, молодий учений, вихованець Черновецького Університету, буковинець, з переконань москофіл, — по кафедрі св. Письма Старого Завіту, о. Петро Табінський, відомий український церковний діяч на Волині, вихованець Петерб. Духовної Академії, б. приват-доцент Українського Університету в Кам'янці на Поділлі — по кафедрах св. Письма Нового Завіту і моральної богословії, і Вячеслав Заїкин, український історик б. професор високих шкіл на Донщині, потім професор Харківського І.Н.О. (б. університету) — по кафедрі історії слов'янських церков.

З а в а . Після смерті Гол. От. С. В. Петлюри звертаються до мене численні мої співпрацьовники та товариші по зброді з запитами що до сучасних моїх політичних поглядів. — Ще при життю С. В. Петлюри, майже рік тому, я прийшов до глибокого й твердого переконання, що єдиною формою правління, яка зможе забезпечити реалізування Української Нації в Українській Державі, а також осягнення максимум наших державно-національних постула-

тів є встановлення на Україн-
дідичного Гетьманства. — Одино-
ним українським Гетьманским ро-
дом, який зберіг нашу національно
державну традицію, та в 1918 році
зумів відновити, є рід Скоропад-
ських, отже я визнаю для себе
необхідним стати під провід ясно-
вельможного Пана Гетьмана Павла
Скоропадського. Своїх думок я ні-
коли не таїв і вони загально відо-
мі широким колам нашого грома-
дянства, з цього приводу я в свій
час листувався з одним з членів
Укр. Центр. Комітету в Варшаві,
якому виразно зазначив мої по-
гляди та політичне «credo», гадаючи,
що Українці можуть бути поміж
собою політичними противниками,
але не ворогами. — М. О м е л ь я
н о в и ч. — Павленко старший.
Український Голос
5-IX-1926 г. 36 (367) П е р е м и ш л ь

У ФРАНЦІІ.

— Шалетська Гро-
мада. З'організований серед
громади український хор під
орудю п. В. Ковгана успішно
готується. Підготовлюється хор до
виступів, а найперше до святку-
вання 2-х річного існування Гро-
мади в Шалеті. Дуже шкода,
ащо немає жіночих голосів, а
лише чоловічі. Правда, завдяки
диригентові, хор робить присмне
вражіння і треба тільки побажати
йому успіху.

— Служба Божа. 5 вересня в
Парижі в Українській церкві від-
булась Служба Божа. Урочисто-
торжественне служення п. Отця
Гречинькіна і хоч не великий, але
на диво зіспіваний хор, підорудю
п. Чехівського, роблять вражіння
не тільки на прихожан українців,
а очевидно й на сторонню публіку,
кількість якої з кажною Службою
все збільшується. Треба тільки
парафіянам більше приложити зу-
силь, аби мати змогу поставити
іконостас і надати церкві належ-
ний по нашим звичаям вигляд.

По Службі Божій була відслу-
жена урочиста панахида по не-
давно померлому Б. Чорному.
На панахиді була присутня моло-
да вдова з своїми родичами та
багато громадян-українців.

У БЕЛЬГІІ.

— Українське пресо-
ве бюро в Бельгії. Заходами наших земляків, що
перебувають в Бельгії, засновано
в Брюсселі українське бюро преси,
що має постачати відомості міс-
цевим газетам про нашу справу та
допомагати правдивому освітлен-
ню її чужинцями. В звязку з
трагічною подією, що ми пережили
і тим новим зацікавленням Украї-
ною, яке вона викликала, ініціати-
ва брюссельської Громади саме на
часі. Бажаючи успіху молодому
бюро, хотіли б сподіватися, що
цим шляхом підуть і укр. емігран-
ти по інших країнах. Цеїх обов'-
язок. Адреса бюро така: Bureau
de Presse Ukrainien. 51, rue des
Ailes. Bruxelles. Belgique.

В ЧЕХІІ.

— Проїздом із Швейцарії, з кон-
ференції національних меншостей
завітав до Праги український се-
натор у Польщі М. Черкавський.
Тут він знайомився з культурними
установами укр. емігранції в ЧСР і
докладно оглядав Українську Го-
сподарську Академію в Подєбра-
дах.

— 4 вересня відбулося засідання
організаційної комісії по влашту-
ванню Українського Наукового
з'їзду в Празі при участі представ-
ників секцій і підсекцій з'їзду.
Розглянуто ті, що вже наспіли,
відповіді на запрошення про участь
в з'їзді, а також питання технич-
ного характеру, (візи для приїз-
них з за кордону, помешкання для
з'їзду і т. и.). Термін для відпо-
віди про участь в з'їзді—15 верес-
ня. Самий з'їзд, як вже підомля-
лося, почнеться 3 жовтня.

П л а т ф о р м а   У к р а ї н -
с ь к о ї   Р а д и к а л ь н о - Д е -
м о к р а т и ч н о ї   П а р т і ї
(С.-Ф.).

Останній конгрес партії Ук-
раїнських Рад.-Демократів, рі-
шенням якого змінено стару назву
партії, що існувала на Великій
Україні, в різних модифікаціях,
кілька десятиліть, засвоїв нову

назву (Укр. С.-Ф. Партія) та виробив нову програму партії в переломовий час (літо 1917 р.) українського національного, соціального та державного життя, коли всі чинні елементи українського народу знаходились у стадії несталості та неозначеності. Тому нова назва партії в скорому часі перестала відповідати як об'єктивному стану річей, так і суб'єктивним почуттям і настроям у партії, а на-вн, зокрема закордонном, викликала тяжкі непорозуміння. Тому далі де-які точки нової програми майже одразу змертвіли, не виконувались, а де-в-чому стали навіть наявним анахронізмом, що яскраво виявилось на партійних конференціях 1918-1920 р.р., на зборах окремих груп партії та її Закордонного Бюро. Зваживши це, а також, що переважна більшість членів партії зосталась на батьківщині і по силі сучасних політичних умов на Україні, не мають ніякої можливості виявити ні своїх думок, ні своєї конструктивної праці, закордонна група членів партії в Чехословаччині, за згодою Закордонного Бюро, постановила: По-перше, повернутися до давньої, незабутньої, традиційної назви — Українська Радикально-Демократична Партія, уживаючи поруч з нею, до скликання партійного конгресу, стару назву (с.-ф.); по-друге, скориставшись об'єктивними умовами закордонного становища, що дає можливість вільної, незалежної думки; обравши цілий досвід як старих, так і новітніх демократичних держав, зваживши також цілу минулу політичну, національну та соціальну традицію України, її революційну добу та сучасну реальність, — встановити державні, національні, соціальні та економічні точки нової партійної платформи, що на їх основах члени та групи партії могли би працювати за кордоном, до часу повороту на Україну, і на Україні після повороту на батьківщину, до часу скликання всеукраїнського конгресу партії.

В наслідок такого рішення, у другій половині 1923 року група членів Української Радикально-Демократичної Партії в Чехо-

словаччині, за згодою Закордонного Бюро Партії, випрацювала й видала «Платформу Української Радикально-Демократичної (С.-Ф.) Партії». Три роки української справи — з одного боку в умовах еміграції, розкиданої по цілій земній кулі, з другого — в умовах окупаційного режиму на Україні, особливо взявши на увагу перебіг міжнародних подій у Європі, а за нею і в цілому світі, складні процеси внутрішнього життя на окупованій Україні виявили потребу пристосування редакції тих чи інших точок «Платформи» до нових умов та подій життя на Україні та по-за її межами, конкретнішого та детальнішого формулювання тих самих ідей, а в цілому — необхідність систематичнішого розподілу матеріалу, викладеного в «Платформі». З тих причин появилось в цих днях друге видання платформи партії р.-д. (с.-ф.).

Основним гаслом партії, при вирішенні всіх державних, національних, соціальних та економічних справ і питань платформа визнає засаду: **Нація — вища за класи, Держава — вища за партію.**

В справі незалежності української держави платформа зазначає, що боротьба українського народу за свою державну незалежність ще не довершилась. Усі верстви української національності, всі складові частини її вклали до цієї боротьби всі свої сили, ведучи її в ріжних напрямках та ріжними засобами. Тому, стоячи на ґрунті фактичних здобутків у цій сфері, констатуючи, що ідеал державної незалежності став фактом і цей факт історично закріплений, як з середини (утворенням української незалежної держави), так і назовні (визнанням чужоземними державними чинниками), партія вважає усяке збочення з цієї державної позиції, з погляду практичного — національною деструкцією, з погляду принципіального — національною зрадою.

Щодо державної структури р.-д. партія визнає, що українська держава мусить бути збудована, як

демократична республіка з парламентарним ладом, з загальним виборчим правом, з рівними правами громадян, з децентралізацією центральних установ та з наближенням їх до населення, з федеральним ладом самоврядування. В перехідний час окупації нашої батьківщини, поки, в умовах національного поневолення, народня воля не може свobodно виявитися та внести ті чи інші зміни в державну структуру Української Народньої Республіки, партія вважає за єдино-слухну тактику, в справі державній традиційно додержувати ту форму державности, на якій припинилася, чужинецькою окупацією державність на українській землі та яку заховано на чужині, а саме — форму УНР. Разом з тим партія визнає легальність уряду УНР на еміграції.

Закордонну політику Української Республіки платформа вважає за доцільне базувати на принципах модерного міжнародного права. Тому партія буде змагатись, щоб Українська Республіка вступила до Ліги Націй, працюючи в ній, поруч з усіма іншими державами: над стабілізацією мирних міжнародних відносин на морях і на суходолах, над консолідацією мирних зв'язків поміж народами цілого світу, над усталенням принципу мирного вирішення усіх можливих міжнародних конфліктів. Визнаючи принцип самоозначення народів та відокремлення областей, партія буде змагатись, щоб Українська Народня Республіка усі свої сперечання з сусідами що до державних кордонів вирішила шляхом плебісциту під контролем Ліги Націй чи інших міжнародних організацій. Усі свої культурно-просвітні, соціально-економічні та інші відносини до всіх держав, як Європи, так і цілого світу, УНР має встановити дотримуючись принципу взаємної рівноправности та справедливої взаємної сприяливости, передаючи усі сперечання на ґрунті цих зносин на рішення Ліги Націй чи Третейського Міжнародного Суду взагалі. Одночасно з тим, зважаючи на великі специфічні інтереси українського народу, зв'язані з його географічним тяготінням до Чорного Моря, партія буде змагатись, щоб Українська Народня Республіка нав'язала якомога тісні та дружні, політичні та економічні зв'язки з державами, що лежать у Чорноморському басейні, користуючись для того визначеним Лігою Націй принципом так званих реґіональних договорів.

В своїй економічній політиці партія ставить собі завданням всебічний та найширший розвиток продукційних сил українського народу з максимальним використанням тих природних багатств, які є в його розпорядженню, з одночасним також дотриманням найбільш можливого, в сучасний період народнього господарства, справедливого розподілу тих, що продукуються, цінностей середріжних верств населення української держави. Для здійснення та переведення в життя цього основного завдання партія вважає за необхідне виробити таку систему державних, громадських засобів, які в однаковій мірі сприяли б як найширшому розвитку сільськогосподарства, індустрії та торгівлі в їх гармонійній комбінації і на ґрунті як-найбільшого розвитку продукційної самодіяливости населення, волі його промислової ініціативи й свobodного виявлення його творчих сил з систематичним та послідовним захистом справедливих інтересів усіх верств, що беруть участь в господарчому процесі. Всі ці завдання конкретизуються у відповідних точках платформи — про земельну справу та сільське господарство, про фінанси, промисловість та торгівлю.

В справі робітничій, відкидаючи рішуче які-будь претензії одної верстви на упривілейоване становище в суспільстві та в соціальному ладі і визнаючи для всіх громадян однакові права особи та господарчої діяливости, партія разом з тим вважає за особливий обов'язок для себе захист інтересів тих верств, які з причин культурної та просвітньої відсталости, через незаможність та інші причини не можуть використати в повній мірі благ демокра-

тичного ладу для підвищення свого добробуту і мусять жити з продажу своєї фізичної чи інтелектуальної праці. З цією метою партія ставить завданням встановити такі умови праці, які в повній мірі забезпечували б кожному робітникові можливість переходу на становище власника та організатора продукції, коли він має на те здібності, а робітничим масам той рівень культурних умов, що відповідає вимогам соціальної справедливості. Ці умови визначаються: 1) безплатною професійною освітою різних ступнів для дітей робітничої верстви та дорослих робітників; 2) широкою державною допомогою, в організації робітничих осель-садів; 3) охороною нормального робітничого дня та санітарних і гігієнічних умов праці в підприємствах; 4) свободою професійних робітничих об'єднань страйків та страхуванням на випадок інвалідності і старості, а також інших способів соціального забезпечення. Ставлячи ці вимоги що-до робітничої справи, партія одночасно з тим дбатиме про те, щоби робітнича верства у нас була національною, а не зайшлою, як це маємо досі.

Далі в платформі містяться точки про справи просвітні, релігійні; про справу національних меншостей («національні меншо-

сті, що живуть здавна на українській території, користуються повною громадською та політичною рівноправністю. Культурно - національні права меншостей забезпечуються державою відповідно до принципів сучасного міжнародного права»), про справи військові.

Платформу р.-д. партії можна набувати в конторі нашого журналу (ціна 1 франк).

З ЧУЖОГО ЖИТТЯ.

Окремий випадок, чи виконання програму.

10 вересня ціла Женева була схвильована арештом російського жида, швейцарського громадянина Леопольда Грінберга, що намірявся забити федерального консула Мотта. При арешті Грінберг сказав, що вбивством Мотти хотів помститися за вбивство совітського дипломата Воровського. Воровський, як відомо був убитий в Швейцарії п. Конраді. Федеральним судом Конраді був виправданий. Отже, забиваючи Мотта, Грінберг хотів помститися на представникові швейцарської влади за вирок суду.

Чи не та сама часом рука керувала Леопольдом Грінбергом, що і Самуїлом Шварцбардом.

Бібліографія

До історії Проскурівського погрому. Подебрадське «Українське Життя» друкує цікаву статтю в справі відомого Проскурівського Погрому, що проливає світло на цю трагічну подію.

1923 року вийшла у Москві (видавання «Госиздата») невеличка книжка Алексеєва-Небутова,

під заголовком «Спогади лівого соціаліста-революціонера».

Автор цієї книжки у 1918—1919 р.р. вів у контакті з большевиками деструктивну роботу, що повинна була кінчитися зруйнуванням незалежності Української Держави. Сторінки 32-35 із цих «Спогадів», що оповідають про підготовку занолотів у Жмеринці та Проскурові

проти української влади, уявляють з себе особливий інтерес.

Певного роду щирість, що характеризує ці «Спогади», щирість, яка не спиняється навіть перед обвинуваченням самого себе і своїх товаришів «невільних організаторів Проскуровського погрому» — нас змушує скористати з цих історичних свідчень.

Ми приведемо три сторінки (32-35) із книжки Алексеєва-Небутова.

Він малює нам стан української армії після відходу з Києва: «маючи серед військ галицької полки і тримаючи з ними дружні стосунки, українська Директорія намітила свій відступ в Галичину. Простий шлях до Галичини вів через Жмеринку, що уявляла стратегічний пункт великої ваги. Тому в перші ж дні там скупчилася більшість війська.

Рада революційних комітетів апробувала наше завдання і уповноважила перебрати функції революційного комітету. Рада призначила дату, 20 лютого, як початок заколоту. Брали на увагу, що це заворушення матиме вплив на фронт армії, яка не дивлячися ні нащо не відступала. Правда, Київ вже було взято совітськими військами, але частини Петлюри атакували і взяли «Пост-Волинський».

Заворушення повинно було розпочатися між півноччю і другою половиною ранку. В цей час головний штаб армії Петлюри — як на рідкість — нервувався, що полегшувало наше завдання.

Дальші директиви залежали від нас. У Жмеринці призначено було розпочати заколот 10-го, коли раптом шість ешелонів Петлюрівського війська прибуло сюди.

Після наради ми рішили розпочати з Проскурова. Заворушення у Проскурові мусіло притягти увагу і Жмеринки та вселити туди паніку, користуючи з якої ми мали на увазі атакувати Жмеринку. Щоби підсилити револ. комітет Проскурова, туди виїхало 3 делегати: Снегов, від комуністів, Литвиненко, від боротьбистів та Будаєв, від наших.

Сам же я з Маніловським,

Андреевим, Наталочкою, Селянином та Гуміновським залишився у Жмеринці, щоби розпочати заколот, як тільки надійде зручна хвиля. Нашим завданням було вплинути на військом. В перші ж дні ми досягли значних успіхів, дякуючи безладдю на фронті. Завдяки Наталочці, я познайомився з кулеметчиками Слобідського повку (не змішувати цей повк з козацьким повком Харківським Слобідським. Прим. редакції «Укр. Життя»). Все командування та революційна атмосфера цього поку не залишала бажати кращого.

Стосунки з Слобідським повком піддали нам надії. Рахуючи на його підтримку ми рішили притягти в наші ряди селян і робітників. 16 лютого повстання мусіло розпочатися. Загальне керування дано було Андрееву. Моїм обов'язком було розброїти ешелони за допомогою Слобідського повку. Маніловський і Гуміновський мусіли повести робітників, а Андреев та Наталочка — селян. В той самий день Директорія прибула з Винниці до Жмеринки. Єдиним способом знищити фронт Петлюри — це було взяти в полон Директорію. Ця перпектива була приваблива, а щоби її осягти, то треба було піти й на жертви. Ми рішили це зробити і улаштували на другий день на швидку нараду у Борухмана. Наші агенти донесли нам, що нас вже пошукують, бо передбачають можливість повстання.

Отож затягувати далі справу було вже неможливо. Ми вислали в сусідні села своїх людей, щоби привели селян до Жмеринки. Кожен з них мусів прибути в означений пункт і чекати нових розпоряджень. Увечері кожен з нас став на чолі групи, яку мав вести. Ми повідомили своїх певних людей, що виступ призначено на завтра. Вночі ми зібралися у Маніловського. Кількість наших була менша, як звичайно: одні виїхали під ріжними претекстами, інші «захоріли».

Атмосфера на нараді була нервова і якось трудно говорилося. Вирішено було на завтра йти на свої місця і бути в постійному

контакті з Андрєєвим, який мав загальне керування.

Що ж сталося в цей час у Проскурові? Туди вступили нові війська в той самий час, як приїхали наші товариші. Робітників небуло. Наша єдина підтримка складалася з 80 гарматчиків. Коло півночі 12 лютого члени ревкомітету Проскурова і Жмеринки з'єдналися з гарматчиками, арештували старшин і за допомогою гарматчиків зайняли двірець. Потім розпочали наступ на місто з метою розброїти військові частини. Вістка про повстання поширилася по місту. Гайдамаки вийшли з касарень і вийшли за місто, але згодом почали контр-наступ і направили свої гармати на двірець. Ніхто нам не прийшов на підмогу. Нічого не лишилося крім «хоробрим», як покинути гарматчиків. Годину пізніше гайдамаки взяли двірець і розпочався погром».

В кількох словах опише Алексєєв-Небутов погром, не перебільшуючи, як то звичайно роблять жидівські та російські інформації. Він пише: «всі члени революційного комітету в Проскурові, крім одного, були забиті». Члени ж Жмеринського комітету втікли від смерті, дякуючи Литвиненкові. Приналежність до української національності та авторитет його влади урятував той дім, де поховалися члени Жмеринського революційного комітету. Вони повернулися до Жмеринки по їхній поразці в пригніченому стані, поприкаючи себе в тому, що були невірними організаторами погрому.

Події наступних днів в Жмеринці не дозволили мені побачити моїх товаришів. Одного тільки я й бачив, це Бутяєва. Інші були змушені покинути Жмеринку».

(«Українське Життя» ч. 5).

З М І С Т .

— Париж, неділя, 19 вересня 1926 року — ст. 1. О. Лотоцький Листки з пам'яті — ст. 2. І. Заташанський. Криза московського комунізму — ст. 8. І. М. Українське політичне життя на Волині — ст. 10. *Observer*. З міжнароднього життя — ст. 13. Підводна флота С С С Р. та німці — ст. 15. —єнко. З Великої України — ст. 15. З судової справи — ст. 18. М. С. Чеська преса про смерть С. Петлюри — ст. 18. Об'єднання укр. еміграції в Чехії — ст. 20. Хроніка. З Великої України — ст. 23. В Польщі — ст. 25. У Франції — ст. 27. В Бельгії — ст. 27. В Чехії — ст. 27. З чужого життя — ст. 30. Бібліографія — ст. 30.

Платформу Української Радикально-Демократичної (С.-Ф.) Партії можна набувати в редакції «Тризуба». Ціна 1 франк.

ДМИТРО ДОНЦОВ

НАЦІОНАЛІЗМ, ст. 225 і IX. Вид. «Нове Життя» Львів. 1926. Ціна злотих польських 4. 80. Замовляти у видавця: Львів. А. Окпиш. Кадецька 4, або в Книгарні Наукового Товариства: Ринок, 10.

З голосів преси: «... книжка Донцова може зробити епоху в нашому житті. Мовчати про таку книжку — непростимий гріх перед нашою історією, перед дітьми і дітьми дітей наших». («Новий Час» Львів. 13. 6.).

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII. Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.